

Jämställdhet samt mäns våld mot samiska kvinnor och flickor

Delrapport

Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210, Dnr. 1.3.8-2021-1809

Diarienummer	Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210, Dnr 1.3.8-2021-1809
Ansvarig	Sametinget, 2024-03-01
Utarbetad av	Sametinget, kanslistab
Dokumenttyp	Rapport

Innehåll

Förord.....	3
Arbetet med uppdraget	4
Bakgrund	4
Sametingets tolkning av uppdraget.....	5
Risker.....	6
Avgränsningar	7
Samverkan inom uppdraget	8
Genomförande av uppdraget	9
Delmål 1. Kvantitativ och kvalitativ forskning	9
Delmål 2 Utveckling av metodstöd.....	10
Delmål 3. Utredda och utveckla stödstruktur	10
Sammanfattning och det fortsatta arbetet.....	10

Förord

Sametinget mottog av regeringen i oktober 2021 uppdrag att under 2021–2024 arbeta med främjande åtgärder för jämställdhet i det samiska samhället och att förebygga och bekämpa mäns våld mot samiska kvinnor och flickor.¹ Genomförandet av uppdraget har utgått från Sametingets kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället som slutrapporterades 30 april 2021.²

Enligt uppdragsdirektivet ska arbetet delredovisas senast den 1 mars 2024 och slutredovisas senast den 31 mars 2025. Denna rapport är delredovisning av uppdraget och myndighetens samlade erfarenheter och bedömningar så här långt redovisas i denna delrapport.

Saemiedigkie/Sametinget i mars 2024

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Lars-Ove Sjajn, kanslichef

¹ Regeringsbeslut Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210

² Regeringsbeslut Ku2019/00469/CSM (delvis), Ku2019/01249/CSM

Arbetet med uppdraget

Enligt uppdragets beskrivning ska Sametinget:

- utgå från Sametingets kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället,³
- främja en jämn könsfördelning när det gäller representation i rennäringen, i samiska civilsamhällesorganisationer samt inom Sametinget,
- förbättra kunskapsläget samt utveckla och koordinera jämställdhetsfrämjande insatser,
- föra dialog med samiska organisationer, samebyar och andra relevanta aktörer i civilsamhället,
- inhämta synpunkter av Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Umeå universitet, Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet och vid behov berörda länsstyrelser vid genomförandet,
- utgå från regeringens övergripande mål för jämställdhetspolitiken och de sex underliggande delmålen,
- ta hänsyn till Europarådets rekommendationer avseende Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen,⁴
- ta hänsyn till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor,⁵

Bakgrund

Regeringsuppdraget Sametinget erhöll år 2021 innebär att arbeta med främjande åtgärder för jämställdhet i det samiska samhället, samt att förebygga och bekämpa mäns våld mot samiska kvinnor-och flickor.⁶ Genomförandet av uppdraget utgår från Sametingets tidigare kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället där det redogjordes att det saknas samiska utgångspunkter i det nationella jämställdhetsarbetet, vilket är en avgörande faktor för positiv samisk jämställdhetsutveckling. Ett perspektiv som det samiska samhället delar

³ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

⁴ GREVIO/Inf(2018)15 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN, Published on 21 January 2019

⁵ skr. 2016/17:10

⁶ Regeringsbeslut Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210

med andra urfolk och därför betonas vikten av att integrera ett urfolksfeministiskt och normkritiskt perspektiv i jämställdhetsfrågorna.⁷

Utifrån kartläggningen framkom att samiska kvinnor dominerar i det samiska civilsamhället, med inriktning mot språk, kultur och utbildning. Medan de samiska männen dominerar inom rennäringen. En utveckling som beskrivs sammanlänkas med historiska skeenden såsom rennärlagsstiftning, kolonisering och exploateringar. För att öka jämställdhet och utjämna balansen mellan kvinnor och män gav kartläggningen flera åtgärdsförslag.⁸

En betydande del av kartläggningen behandlar även temat våld mot samiska kvinnor, och det framhålls att frågan behöver prioriteras och åtgärdas på kort- och långsikt, både inom det samiska samhället och i majoritetssamhället. Kartläggningen uppmanar, i likhet med Europarådets expertgrupp GREVIO⁹, att vidta en rad åtgärder däribland behovet av att öka forskning om samiska kvinnors våldsutsatthet. En grundläggande förutsättning för kunskapsutveckling och insatser är att tystnaden om våldet i Saepmie bryts samt att relevanta hållbara insatser skapas.

Kartläggningen genomsyras av att det är av stor vikt att det är samerna själva som kan, bör och ska planera och genomföra jämställdhetsfrämjande åtgärder. Regeringens beslutade därmed att ge Sametinget uppdraget att under år 2021- 2024 att arbeta med frågan.¹⁰ Under september 2022 anställde Sametinget därför en projektledare inom genus och hälsa för att arbeta med uppdraget.

Sametingets tolkning av uppdraget

Enligt uppdragsdirektivet ska projektet genomföras utifrån tidigare kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället.¹¹ Uppdraget innebär även att genomföra jämställdhetsfrämjande åtgärder ur ett samiskt och urfolksfeministiskt jämställdhets- och normkritiskt perspektiv.

⁷ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

⁸ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

⁹ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence.

¹⁰ Regeringsbeslut Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210

¹¹ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

Risker

Utifrån uppdragsdirektiven har Sametinget organiserat uppdragets genomförande i projektform. Identifierade risker och kritiska faktorer är framför allt tidsaspekten samt myndighetens tillgängliga personella resurser.

En avgörande risk som identifierats är att det under projektets gång skett ett projektledarbyte då projektledaren inom genus och hälsa som anställdes under 2022 avslutade sin anställning 2023. Därefter inledde Sametinget en ny rekrytering av projektledare inom jämställdhet och mäns våld mot samiska kvinnor och flickor som var på plats i projektet 1 februari 2024. En del av genomförandefasen i projektplanen som innefattade revidering -och utveckling av metodstöd,¹² stödstrukturer¹³ och workshopsdialoger med det samiska samhället, fick tillfälligt pausas under personalbytet. Den första projektledaren inledde flera av dessa processer samt flera former av samverkan med såväl det samiska civilsamhällets olika aktörer och majoritetssamhällets myndigheter och organisationer. Men dessa processer och kontakter har behövt återupptas på nytt.

Då uppdraget innefattar flera former av samverkan med såväl det samiska civilsamhällets olika aktörer och majoritetssamhällets myndigheter och organisationer¹⁴ skapar personalbytet risker eftersom majoriteten av kontakterna behöver etableras på nytt. Att etablera och bygga relationer är betydelsefullt i all samverkan och förstärks i detta uppdrag av att tidigare kartläggningen framhållit vikten av det samiska samhällets delaktighet för positiv samisk jämställdhetsutveckling.¹⁵ I samband med förnyade samarbetsetableringar har nuvarande projektledaren inlett en översyn av referensgruppens sammansättning, metodstödet och skapat nya former för samverkan. Sammantaget ser Sametinget att dessa faktorer skapar stora risker framför allt gällande tidsaspekten kring samverkan samt möjligheten att utveckla och koordinera jämställdhetsfrämjande insatser i den utsträckning som inledningsvis planerades.

¹² Se, *Avgränsningar: delmål 2*

¹³ Se, *Avgränsningar: delmål 3*

¹⁴ Se, *Samverkan inom uppdraget*

¹⁵ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

En tydlig risk som Sametinget ser är att Sametinget saknar långsiktiga resurser för en tjänst hos Sametinget som kan arbeta med jämställdhet och hälsa, inkluderat våld mot samiska kvinnor och flickor. Sametinget har konstaterat detta behov under lång tid och det finns tydliga svårigheter med att ständigt arbeta i projektform med ett arbete som kräver långsiktig koordinering, kontinuitet och tillit om det ska kunna åstadkomma en förändring. Det krävs ett varaktigt stöd till det samiska samhället i dessa frågor, och en kunskapshöjning i majoritetssamhället och samhällets stödstrukturer om problematiken. En långsiktig tjänst på Sametinget skulle minimera riskerna för att ett sådant arbete misslyckas, att arbetet med jämställdhet och våld avbryts efter avslutat projekt, att myndigheten förlorar uppbyggd kunskap, eller att upparbetade kontakter och forskning går förlorade.

Avgränsningar

Kartläggningen visar att insatsbehoven inom området är omfattande och att uppdraget är komplext. Sametinget har under projektet att inrikta sig på genomförande av nedanstående delmål samt i övrigt verkat för kartläggningens rekommendationer. Målgrupperna för delmålen omfattar främst individer, grupper, organisationer och institutioner inom det samiska samhället. Projektet inkluderar även samverkan med majoritetssamhället.¹⁶

Delmål 1. Kvantitativ och kvalitativ forskning

Forskningsläget om våld mot samiska kvinnor i Sverige har beskrivits som en "enda stor kunskapslucka".¹⁷ Behovet av kvantitativ och kvalitativ studie bedöms som central för att kunna förbättra kunskapsläget om samiska kvinnors våldsutsatthet på svensk sida Saepmie. Forskningens resultat kan hjälpa Sametinget att utveckla och koordinera lämpliga jämställdhetsfrämjande insatser.

Delmål 2. Utveckling av metodstöd

Det finns ett uttryckt behov från samebyar, samiska organisationer, institutioner, föreningar och företag att vägledas för en positiv samisk jämställdhetsutveckling.¹⁸ Ett metodstöd

¹⁶ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

¹⁷ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

¹⁸ Sametinget 2021-04-30. *Kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället, Dnr. 1.3.8-2019-821*

bedöms kunna stötta utvecklingen av jämställdhetsplaner och främja en jämn könsfördelning inom de egna organisationerna.

Delmål 3. Utredda och utveckla stödstruktur

För att kunna utveckla en stödstruktur behöver Sametinget först identifiera utvecklingsbehoven inom nationella myndigheter och kvinno- och tjejourer som erbjuder stöd och skydd för våldsutsatta kvinnor. I samverkan med relevanta myndigheter och organisationer kan sedan en kultur- och våldskompetent stödstruktur påbörjas.

Samverkan inom uppdraget

Uppdraget har inneburit att samverka med ett flertal myndigheter och organisationer inom både det samiska samhället och i majoritetssamhället. Enligt uppdragsbeskrivningen ska Sametinget inhämta synpunkter och föra dialog med Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Umeå universitet, Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet och vid behov berörda länsstyrelser.¹⁹ Projektledaren har inlett samarbeten med samtliga myndigheter och organisationer inklusive Norrbottens länsstyrelse. Kontakt har även tagits med Jämtland/Härjedalens länsstyrelse utan återkoppling.

Vidare har projektledaren upprättat en referensgrupp med ett flertal samiska riksorganisationer såsom Same Ätnam,²⁰ Boazoeaiggádiid oktavuohta,²¹ Sámiid Riikkaservi,²² Niejda²³, Landsförbundet svenska samer.²⁴ För att kompetenshöja materialet samt informationsspridning har även kontakt med diverse organisationer och institutioner

¹⁹ Regeringsbeslut Ku2020/00767 Ku2021/01191 Ku2021/02210

²⁰ Riksorganisationen Same Ätnam, RSÄ

²¹ Renägarförbundet: Förbund för samiska renägare

²² Svensk samernas riksförbund, SSR

²³ Feministisk förening för samiska tjejer, kvinnor och icke-binära

²⁴ Landsförbundet svenska samer, LLS

inletts. Samarbeten har därför upprättats med Roks²⁵, Unizon²⁶, MÄN²⁷, SANKS²⁸, Region Norrbotten, Svenska kyrkan och Älvsby folkhögskola.

Sametinget har även uttryckt stöd, deltagit i ett samtalsmöte i mars 2022 samt hjälpt till att sprida en ny anonym stödchatt för samiska killar med samiska volontärer. Det är organisationen MÄN och Kunskapsnätverket för samisk hälsa som öppnat den anonyma stödchatten för samiska killar.²⁹

Genomförande av uppdraget

Uppdraget inleddes med att upprätta en projektplan³⁰ med inkluderande aktiviteter. Denna projektplan har vid projektledarbytet reviderats efter nya förutsättningar.³¹

Nedan följer en redogörelse av aktiviteter inom uppdragets olika delmål som genomförts och pågår under 2024:

Delmål 1. Kvantitativ och kvalitativ forskning

- Forskargruppen Lávvo vid Ubmejen Universitiähta/Umeå Universitet, Institutionen för epidemiologi och global hälsa, genomför på uppdrag av Sametinget en kvantitativ och kvalitativ studie med fokus på våld mot samiska kvinnor. Rapporten sammanställer våldsutsattheten bland samiska kvinnor samt erfarenheter inom samhällets stödstruktur. Slutrapporten ger dessutom förslag till relevanta åtgärder samt fortsatt arbete och forskning inom området.
- Slutrapporten "Våld mot samiska kvinnor" kommer att lanseras under den samiska veckan i Ubmeje/Umeå den 8:e mars 2024 på den internationella kvinnodagen. Lanseringen kommer att inkludera presentation av rapporten samt ett panelsamtal med representanter från det samiska samhället. För att öka tillgängligheten planeras även en live-streaming av lanseringen.

²⁵ Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

²⁶ Riksförbund för kvinnojourer, tjejjourer och ungdomsjourer

²⁷ Riksförbund för jämställdhet och mot mäns våld

²⁸ Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus

²⁹ <https://www.sametinget.se/177999>

³⁰ Projektplan, Dnr 2021-01809

³¹ Projektplan, Dnr 1.3.8-2021-1809

- Möte med Europarådets expertgrupp GREVIO³²

Den 12-16 februari besökte Europarådets expertgrupp GREVIO Sverige i samband med granskningen av hur Sverige tillämpar den så kallade Istanbulkonventionen.³³ Konventionens syfte är att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet. Sametinget deltog vid flera av deras möten och hade även ett enskilt möte med GREVIO där Sametinget gav en lägesuppdatering samt informerade expertgruppen om det pågående arbetet och om de nya forskningsresultaten kring Våld mot samiska kvinnor och flickor som kommer publiceras 8 mars 2024.

Delmål 2 Utveckling av metodstöd

- Förundersökning med inkluderande litteraturstudie har genomförts.
- Dialogmöten med det samiska civilsamhället i form av en referensgrupp har inletts, samt samarbete med jämställdhetsfunktioner i majoritetssamhället.

Delmål 3. Utredda och utveckla stödstruktur

- Genom Ubmejen Universitiähta/Umeå Universitets kvalitativa forskningsstudie kommer Sametinget identifiera behov av utveckling inom samhällets stödstrukturer. Dessa omfattar olika organisationer och verksamheter som ger stöd till våldsutsatta eller arbetar med frågor relaterade till våld mot kvinnor, såsom det civila samhället, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, polisen och strateger specialiserade på våld mot kvinnor.

Sammanfattning och det fortsatta arbetet

Sametinget har i denna delrapport redogjort för utgångspunkterna kring uppdraget, identifierat risker och utmaningar, presenterat delmål och de insatser som hittills genomförts. Nedan kommer en redogörelse för det fortsatta arbetet med att främja åtgärder

³² Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence

³³ GREVIO/Inf(2018)15 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN, Published on 21 January 2019 skr. 2016/17:10

inom jämställdhet i det samiska samhället, samt att förebygga mäns våld mot samiska kvinnor-och flickor.

Sammanfattningsvis konstaterar Sametinget att insatsbehoven inom området är omfattande och att uppdraget är komplext. Trots tidigare kartläggningen har framförallt forskningsläget om våld mot samiska kvinnor i Sverige beskrivits som en "enda stor kunskapslucka". Mer kunskap inom våldsutsattheten och dess stödstrukturer har bedömts skapa bättre möjligheter för Sametinget att, på kort- och långsikt, utveckla och koordinera lämpliga jämställdhetsfrämjande insatser och aktiviteter.

Uppdragets genomförande har försvårats av ett projektledarbyte samt att Sametinget inte har en fast tjänst som kan arbeta långsiktigt och kontinuerligt, som beskrivits närmare under avsnittet *risker*.³⁴ Dessa faktorer har medfört ett behov av en reviderad projektplan för 2024.³⁵

Sametinget har genomfört aktiviteter under 2022-2023, däribland beställt forskning från Umeå Universitet/Umeå Universitet, samt samverkan kring jämställdhet med såväl samiska samhället som majoritetssamhället.

Arbetet framåt kommer innefatta att förbättra kunskapsläget utifrån nya forskningsdata. Den 8 mars 2024 kommer rapporten "Våld mot samiska kvinnor" lanseras. Den innefattar även erfarenheter från samhällets stödstrukturer. Sametinget bedömer att den kunskap som forskningen genererar behöver komma både det samiska samhället och majoritetssamhället till gagn. Insatser för kunskapsspridning och inkluderade aktiviteter kopplat både till våld och stödstrukturer planeras under 2024. Dessutom finns det ett uttryckt behov från samiska samhället att vägledas för en positiv samisk jämställdhetsutveckling. För att främja en jämn könsfördelning kommer ett användarvänligt metodstöd utvecklas.

Sametinget kommer den 8 mars 2024 skicka in forskningsrapporten från Umeå Universitet till Regeringskansliet (Kulturdepartementet med kopia till Arbetsmarknadsdepartementet).

³⁴ Se, *Arbetet med uppdraget: Risker*

³⁵ Dnr. 1.3.8-2021-1809